

Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi Ve Uygulamaları Sempozyumu, Gazi Eğitim Fakültesi, 16-17 Mart 2006, ANKARA

Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü yay. 2006. 215-224.

ATATÜRK DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Prof.Dr. Mustafa Ergün
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Medreselerden farklı olarak kurulan Batı tipi okullara öğretmen yetiştirmek üzere Osmanlı Devleti'nin Darülmualimin, Darülmualimat ve Darülmualimin-i Aliye adlı öğretmen yetiştirme okulları vardı. Ama savaş yıllarında bu okullardaki öğretim kalitesi oldukça düşmüş, hattâ bazıları da kapanmıştı¹. Ama millî mücadele önemli ölçüde öğretmenlerin halkı davaya inandırmaları ve Ankara hükümeti yanında görev almalarına dayandığı için, savaş yılları içinde Mustafa Kemal öğretmenlere ve öğretmen örgütlerine büyük önem vermişti.

Anadolu'daki sert savaş şartlarına rağmen 1921 yılında bazı yeni Dârülmualiminler (Malatya, Burdur, Diyarbakır, Çorum) açılırken, 1922'lerde öğretmen yetiştirmede yeni düzenlemeler yapılması ve "Mıntıka Dârülmualiminleri" kurulması tartışılıyordu². 1923'te bazı Dârülmualiminler yeniden açılmış, öğretim kadroları gözden geçirilmiş, maaşlar düzenlenmişti.

Köy Öğretmeni Yetiştirme çabaları

Türkiye'de köye uygun öğretmen yetiştirme fikri, Meşrutiyet yıllarına kadar gider. İkinci Meşrutiyet yıllarında İlköğretmen okullarının (Dârülmualimin) yoğun çabaları sonucu Üsküp'te, Edirne'de, Manastır'da ve İstanbul'da çıkan eğitim dergilerinde, hattâ Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında köye uygun öğretmen yetiştirme fikri çeşitli şekillerde ileri sürülmüştür³.

Cumhuriyet döneminde de bu fikir devamlı canlı tutulmuş, Üniversitenin Deneysel Psikoloji öğretim üyesi Ali Haydar (Taner), 1924 sonlarında verdiği bir konferansta, köylere öğretmen yetiştirmek üzere daha basit öğretmen okulları

¹ Öztürk, Cemil. Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası. Ankara: TTK yay. 1996. 39-40.

² Age. 45-48, 61.

³ Ergün. İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri. Ankara: Ocak yay. 1996. 106-107

kurulmasını öneriyordu⁴. Çünkü Türkiye’de köy ve şehir hayatları birbirinden çok farklı idi. Şehirde yetişmiş kişilerin köylerde öğretmenlik yapmaları çok zordu. İlkokul çıkışlı köy çocuklarının alınacağı bu üç yıllık "Köy Muallim Mektepleri"nde, çocuklar köy hayatına yakın bir biçimde yaşamalıydı. Ali Haydar Bey'in program taslağını bile verdiği bu okullar, 1-20 Mayıs 1925'te Konya'da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresi'nin gündeminde de yer aldı. Bakanlıkta bir "Köy Mektebi Dairesi"nin kurulmasını isteyen bazıları ise köylüyü köyden ayırmayacak, üretimden ayırmadan çağdaşlaştıracak bir okul istiyorlardı. Bu arada Maarif Vekaleti'nin daveti üzerine Türkiye'ye gelip gayet önemli bir rapor veren John Dewey, köy okullarına öğretmen yetiştirecek çeşitli tipte öğretmen okulları kurulmasını öneriyordu⁵.

1926 yılında çıkan Maarif Teşkilâtı Kânûnu'nda, ilköğretmen okullarının yanı sıra bir de "Köy Muallim Mektepleri" kabul edilmişti⁶. 1927-28 öğretim yılında da Kayseri-Zencidere'de bir Köy Muallim Mektebi kuruluyor, Denizli Erkek Öğretmen Okulu da bu amaç için düzenleniyordu. Diğer öğretmen okulları beş yıl iken, bu okullar üç yıllıktı. Buradan mezun olanlara köyde, okulun yanında bir ev ve bahçelik verilecekti. Öğrenciyi köy hayatına hazırlamak için, Köy Enstitülerinde olduğu gibi, yan kuruluşları da vardı. Bu okullar için köy öğretmeni yetiştirmeye yönelik bir program hazırlamıştı⁷.

Mustafa Necati Bey, gerek öğretmenlere verdiği yüksek değer, gerekse öğretmen okullarının düzeltilmesi ve yeni öğretmen okulları açılması yönünde büyük çalışmalar göstermişti.

Mustafa Necati Bey'in J. Dewey'nin önerilerine göre açtığı, ancak tarım çalışmaları ve diğer uygulamalı dersler, öğretmen ve araç-gereç yokluğundan dolayı güçlendirilemediği için başarısız olan Kayseri-Zencidere Köy Öğretmen Okulu 1932 yılında, Denizli Köy Öğretmen Okulu da 1933 yılında kapatıldı⁸.

Köye öğretmen yetiştirmede yeni yolların aranması

1930'ların ortalarına gelindiğinde, ülkedeki yaklaşık 40 bin köyden 35 bininde okul yoktu. Nüfusunun % 80'den fazlası köylerde yaşayan bir ülke için bu, dramatik bir tablo idi. Bu tablo, Cumhuriyet hükümetlerini, daha sonra değineceğimiz, nicelik ağırlıklı Köy Eğitim Kursları, Köy Enstitüleri gibi denemelere yöneltti.

Gerek 1932 yılında Halkevlerinin kurulması ve güçlü bir şekilde köycülük çalışmalarına başlaması, gerekse yıllarca Türk Ocaklarında "köycü doktor" olarak çalışan Reşit Galip'in Maarif Vekili olması, Türkiye'de tekrar köye yönelik bir hareket doğurdu. O zamana kadar köylerde açılan okullara da, şehirlerdeki öğretmen okullarından yetişen gençler gönderiliyordu. Hattâ bunlar 20. yüzyıl başlarından beri Türk gençliğinde görülen yüksek idealist fikirlerle köye seve seve gidiyorlardı. Ama

⁴ Ergün. Atatürk Devri Türk Eğitimi. Ankara: D.T.C.Fakültesi yay. 1982. 74.

⁵ Dewey, John. Türkiye Maarifi Hakkında Rapor. İstanbul 1939. 19-20.

⁶ Maarif Teşkilatına Dair Kanun. Düstur. 3.tertip. VII. 1085.

⁷ Koçer, Hasan Ali. Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi. Ankara 1967. 91-92.

⁸ Öztürk. Atatürk. 137.

Öymen, Hıfzırahman Raşit. Köy Enstitüleri kuruluşlarının tarihi gelişimi. Eğitim Hareketleri. 178-179,1978. 32

köyde hayal kırıklığına uğruyorlar ve maddî-manevî bir yalnızlık içinde karamsarlığa düşüyorlar, köy hayatını yadırgayıp çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği şehir hayatını özleyiyorlardı. Böyle bir durumda öğretmenler köyden bir an önce kurtulmak için çeşitli yollar arıyorlar, çevresine uyum sağlamayı ve faydalı olmayı düşünmüyorlardı. Köylüler de aynı şekilde, kendileri gibi yaşamayan, giyinmeyen, yemeyen-içmeyen öğretmeni benimsemiyorlardı. Öğretmenler en küçük bir tatilde şehirlere kaçıyorlardı. Bunda öğretmen okullarının da rolü vardı. Orada gençler köy gerçeğinden tamamen uzak, tamamen teorik olarak yetiştiriliyorlardı.

Bu durum Türk eğitiminde uzun zamandan beri gözlemlendiği için, ta İkinci Meşrûtiyet döneminden beri köy gerçeğine uygun öğretmen yetiştirmek için ayrı öğretmen okulları kurulması öneriliyordu.

Dr. Reşit Galip Maarif Vekili olduktan sonra Bakanlıkta bir "Köy İşleri Komisyonu" kurarak, "devletin köydeki adamı", köyün en aydını olan öğretmenin hangi özelliklere ve görevlere sahip olması gerektiğini araştırdı. Komisyon, Köy öğretmenlerinde şu özelliklerin bulunmasını istiyordu⁹:

*Köylüyü devrimci, laik ve cumhuriyetçi inançlarla yetiştirmek ve bunları köylüye benimsetmek.
Köylünün sosyal hayatında ekili olabilmek, medenî kanunun hükümlerini köyde hâkim kılmak, modern görgü kurallarını köylüye öğretmek.
Köyün ekonomik hayatını etkileyebilmek, ileri tarım yöntemlerini, pazar ilişkilerini onlara anlatmak.
Köyün aydını olmak, öğretmenliğin bütün özelliklerine sahip olup bunları göstermek.*

Bir köy öğretmeninun bunları başarabilmesi için kendine yol gösterecek rehberlere ve bunları başarabilecek yetenekleri kazandıran bir eğitime ihtiyaç vardır. Yoksa köyde kendisinden beklenen düşünüş ve yaşayış inkılâbını gerçekleştiremez.

1929'dan sonra başlayan, kültür inkılâpları döneminde Anadolu insanının dil yönünden, tarih yönünden, ideoloji yönünden, güzel sanatlar yönünden Atatürk'ün gösterdiği ilkelere, CHP'nin ve yeni devletin ana prensiplerine göre eğitilmesi, bütün inkılâpların köylerde de uygulanması isteniyordu. Halkevlerinin çalışmaları ise genellikle şehir ve kasabalara has kalıyor, köycülük kollarının çalışmaları bu yolda yeterli sayılmıyordu. Her köye bir öğretmen gönderilmesi isteniyordu.

Ancak köycülük çalışmaları da Anadolu köylerinin yerleşme özelliklerini ve çeşitli büyüklüklerde 40.000'den fazla köysel yerleşme biriminin varlığını ortaya çıkarıyordu. Bu kadar dağınık birime devlet hizmetlerinin götürülmesi çok zor olacaktı. Türk köylerinin bu durumu Tarım ve Sağlık Bakanlıklarında sık sık söz konusu ediliyordu. Türkiye, bu kadar çok köye devlet hizmetlerini götürmede yeni bir yol bulmalı idi¹⁰.

Türk Düşünürlerinin ve Yabancı Uzmanların Yeni Yollar Göstermeleri

⁹ Tonguç, İsmail Hakkı. Canlandırılacak Köy. İstanbul 1947. 418-419.

¹⁰ Ergün. Atatürk. 167

Köycülük çalışmalarının yanı sıra, bu sorunla ilgilenen Türk düşünürleri de yeni yollar aramaya devam ediyorlardı. O yıllarda Hıfzırrahman Raşit, Köy Yüksek Okullarının kurulmasını ve üniversite öğrencilerinin köylere gönderilmesi gibi fikirler, Nusret Köymen Meksika Köy Rehberleri Okulu projesi, Kâzım Nami Lehistan ve Cezayir'deki köy öğretmenini yetiştirme projelerini örnek olarak gösteriyorlar; Vedat Nedim (Tör) de kooperatifçilikten yararlanılmasını istiyordu. Bedii Ziya (Egemen) köylüyü eğitmenin Türkiye için önemini vurguluyor, Yunus Nadi, köy ilköğretiminin ilkelerini ve köy öğretmeninin özelliklerini araştırıyordu. Halil Fikret (Kanad) de ne yayın organlarının ne memurların ne de Partinin ve öğretmen okulu çıkışlı öğretmenlerin inkılapları köylere yerleştiremeyeceğini; köye yeni tip öğretmenler yetiştirilmesi gerektiğini bildirerek şu modeli öneriyordu: Şehirlerden uzakta, geri kalmış köylerde hattâ bataklık kenarlarında yeni tip okullar kurulmalıdır. Geniş topraklar üzerinde her türlü tarım çalışması, kooperatifçilik ve kültür dersleri verilerek köylü çocukları buralarda altı yıl okutulmalı ve buradan çıkanlar köye gönderilmelidir. Köyde ancak bunlar başarılı olurlar¹¹.

Bu arada 1937 yılında Bakanlığın İlköğretim Dairesi de Bakana sunulmak üzere hazırladığı bir muhtıradan, yeni tip köy öğretmenini yetiştirmek için yeni tip köy öğretmen okulları kurulmasından bahsediyordu.

İktisat Vekili Celâl Bayar tarafından davet edilip, Türkiye'ye geniş bir kalkınma raporu hazırlayan Amerikan Heyeti, raporlarının eğitim kısmında köy öğretmen okullarının kapatıldığını, ancak köye öğretmen bulmak için başka vasıtaların denemesini istiyordu¹².

1933 başında, Türkiye'de ilköğretim sistemini ve ilkokulları incelemek için getirilen ve 1934 yılına kadar incelemeler yapıp Bakanlığa bir rapor veren Berly Parker de, Raporunda genel görüşlerin zıddına, köy öğretmenleri yetiştirmek için ayrı bir okula gerek olmadığını, çünkü Türkiye'deki köy ve şehrin ortak sorunlarının, köyün yalnız başına olan sorunlarından daha çok ve önemli olduğunu, köylerin, şehirlerin sayfiyesi olduğunu belirtiyordu¹³.

1934'te CHP Meclis grup toplantısında da ilköğretim ve cehaletle mücadele konuları tartışılıyor ve Parker doğrultusunda, köy okulları için ayrı bir öğretime ihtiyaç olmadığına karar veriliyordu¹⁴. Karara göre, çocukları yetiştirmede ayrı ayrı usuller yoktu. Köy öğretmenini yetiştirilmesini isteyenler, öğretmenlerin köye girmesine ve köy çocuklarının, çevrelerinden koparılmadan, çevrelerine uygun olarak eğitilmesi nedenlerine dayanıyorlardı ki, bu eksikler, var olan öğretmen okullarında daha bilinçli bir çalışma ile ortadan kaldırılabilirdi. Bütün öğretmen okulu öğrencileri yurdun her yanına gidip çalışacak şekilde yetiştirilecek, en ağır şartlarda bile bunu başaracağına inandırılacaktır. Öğretmen okulu programında tarım ve sağlık eğitimine fazla yer verilmeli, öncelikle sık sık köylere götürülmeli, köy havası ve şartlarına alıştırmalıdır. Parti Meclis Grubu öğretmen okullarının dışında

---

¹¹ age. 167-168

¹² Başgöz, İlhan; Wilson, E. Howard. Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk. Ankara: Dost Yayınları, 1968. 139

¹³ Parker, M.M. Türkiye'de İlk Tahsil Hakkında Rapor. İstanbul 1939. 38-39.

¹⁴ Tonguç. Age. 440

ortaokul ve lise çıkışlıların Pedagoji Kurslarına alınarak ve Orta Tarım Okullarına pedagoji dersleri konularak, bunlardan ilkokul öğretmeni yetiştirilmesi tavsiye ediliyordu.

Köy Eğitimcileri Kursları

1935 yılında Saffet Arıkan Kültür Bakanı olunca, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne vekaleten İsmayil Hakkı Tonguç'u getirdi. Bakan, Mecliste bütçe dolayısıyla eğitimin genel durumunu izah ederken köy çocuklarının ancak % 25'inin okullaşabildiğini, eğer o günkü şekilde çalışmaya devam edilirse her köye bir öğretmen yetiştirmek için yüz yıl beklenmesi gerektiğini açıklıyordu¹⁵.

1934 yılında Cumhurbaşkanlığı Muhafız Kıtasında, İsmail Hakkı Tekçe paşanın erlere okuma-yazma öğretmedeki gayretleri ve buradan terhis olanların köylerde okuma-yazma öğretmeye başlamaları ve bir zamanlar Prusya ordusunda da, askerde eğitilen askerlerden terhis olunduktan sonra öğretmen olarak yararlanma uygulamasının başarılı olması üzerine, Atatürk, Saffet Bey'e ordunun zeki çavuşlarının kısa süreli kurslardan geçirildikten sonra köylere "eğitmen" olarak atanmalarını teklif etmiştir¹⁶.

Bunun uygulanmasına da 1936 yılında başlandı. Ankara Mürtet ovası köylerinden askerliklerini yapan 80 genç, o sırada yedeksubay olarak askerliğini yapan Emin Soysal'ın, idaresinde Çifteler Harasında sekiz aylık bir Eğitimciler Kursuna alındı. Bu kursun yarısında, çalışmalarını basına ve kamu oyuna tanıtmak için bir deneme dersi gösterisi düzenlendi. Burada hareket çok beğenildi, ekonomik bulundu. Falih Rıfki Atay, bu deneme dersinden sonra şöyle yazıyordu¹⁷:

"Garpli Türk köylüsü, köyünde, köyünün içinde terbiyecileri tarafından yetiştirilecektir. Cumhuriyetin bu rehberi eski köy imamının yerini tutacak, köyde partinin ve hükümetin halkası olacaktır. Toprak halkının kalkınmasına hizmet edecek, her şey onlar vasıtası ile kolaylıkla Türkiye ölçüsünde tatbik olunabilecektir."

O zaman her köyden bir gencin eğitimci olarak, bir genç kızın da sağlık hizmetleri için, seçilip yetiştirilmesi düşünülüyordu. Sekiz aylık kurs sonunda başarılı olanların diplomaları Ankara Gazi İstasyonu İlkokulunda, Başbakan dışında bütün bakanların katıldığı bir törende, bir örnek ders denemesinden sonra, askerce yapılan kimlik yoklamasının arkasından İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından verilmişti. Bakan, "Kolomb'un yumurtasını bulup yerine oturtmuş olduk" diyordu. Falih Rıfki ve başkaları, bu törenin ertesi günü yazdıkları yazılarda, hareketin ilk başarılarını coşkuyla ilân ediyorlardı¹⁸. Eğitimci adaylarına okuma – yazma, faize kadar basit hesap, Türk tarihi ve coğrafya ile ilgili temel bilgilerin yanı sıra köy hayatında köylüye lâzım olan temel bilgiler de öğretilen bu kurslar bir taraftan da

¹⁵ MEB. Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1946. c.II. 206.

¹⁶ Koçer, age. 102.

¹⁷ Atay, Falih Rıfki. Köy terbiyecileri. Ulus. 19.11.1936; Eğitim Hareketleri. 280-281,1978. 25-26

¹⁸ Öymen, H.R. agm. 28-29.

eleştiriliyordu. Bu eğitim, ilkokul öğrenimi dahi görmemiş kimseleri eğitici olarak istihdam etmek için çok yetersizdi. Dolayısıyla, eğitim kursları nitelik yönünden eleştiriye son derece açıktı. Nitekim, daha o günlerde İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından sert bir biçimde eleştirilmişti. Bu sırada ülkenin kültür işlerinin yanı sıra eğitim hayatını da yürüten Kültür Bakanlığı, eğitimcilerin istihdam edileceği köy okullarında eğitimin niteliğini biraz olsun arttırmak için, her beş eğitimci için, bir gezici "başöğretmen" atamayı kararlaştırmıştı. Bunların görevleri, her gün bir eğitimci için giderek, eğitimcilerin yetersiz kalabileceği konuları öğretmektir. Yöneltilen eleştirilere karşın, eğitim kursları, köyleri yüzyılların karanlığından kurtarmak için bir ümit, eğitimciler de "köye ışık taşıyacak köylüler"¹⁹ olarak görülmüştü. Bu kurslarda, 1937-1946 yılları arasında 8 binin üzerinde eğitimci yetiştirilmiş ve bunlar, dağ yamaçlarında, derin vadilerde ve yüksek ovalarda bulunan az nüfuslu köylere on yıllar boyu eğitim götürmüştü.

Oysa bu işe girişilmeden önce Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı İhsan Sungu, "Sanki bütün köylüler Ulus Meydanına toplanmış da 'Eğitimci istiyoruz' diye bağırıyormuş gibi dağı taşı öğretmen mi yapacağız" diye sinirli sinirli konuşurken, Tonguç bile "Ne yapalım Hocam, bu iş önce Talim ve Terbiye Dairesi olarak sizin işiniz" diye kaçamak ve dâvâyı benimsemez görünüyordu. Hattâ bu eğitimcileri yetiştirme işini, Emin Soysal'dan, başkası üzerine almamıştır²⁰.

Ankara çevresindeki köylere yerleştirilen bu eğitimciler bizzat Bakan ve müfettişler tarafından sürekli denetleniyorlar ve kursta tamamlamadıkları eksikliklerini kendi kendilerine çalışarak telafi ediyorlardı. Bakanlık da bu eğitimcileri biraz da iş-başında eğitmek için gezici başöğretmenler tayin ediyor, seminerler düzenliyordu.

Daha sonra ise, bu kursların ders kitapları ve programları hazırlanmış; Emin Soysal, Hıfzırahman Raşit, Mehmet Tuğrul vs. "Birinci Yıl", "İkinci Yıl", "Üçüncü Yıl" adı altında üç kitap hazırlayıp dağıtmışlar, eğitimci köylerin, okul, işlik ve köy konağından oluşan yapı projeleri hazırlanmış; 11.6.1937 tarihinde de bir "Köy Eğitimcileri Kânûnu" çıkartılmıştır.

Bu yasaya göre²¹ eğitimciler, nüfusları öğretmen gönderlimesine elverişli olmayan köylerin eğitimi ve öğretiminin yanı sıra tarım işlerinde de köylülere rehberlik etmeleri için yetiştirilecekti. Eğitimcileri yetiştiren kurslar Maarif ve Ziraat Vekâletleri tarafından tarım işleri yaptırmaya elverişli okul ve çiftliklerde açılacak; harcamaları da bu iki Bakanlık bütçesinden karşılanacaktı. Bu kursların öğretmenleri, ilkokul öğretmenleri ve ilköğretim müfettişleri arasından seçilecekti.

Eğitimci köyler bölge bölge gruplandırılarak başlarına, kurslarda görevli öğretmen ve müfettişlerden biri başöğretmen olarak atanacak, işbaşında eğitim yapacaklardı. Eğitimcilere, maaşlarının yanı sıra parasız tohum, fidan, damızlık ve tarım âletleri de verilecekti.

---

¹⁹ Yalman, Ahmet Emin. Köye Işık Taşıyacak Köylüler, Kültür Bakanlığı Dergisi, 20-21,1937, 140 vd.

²⁰ Öymen, H.R. agm. 29

²¹ Koçer, age. 102-104

Kurslarda okuma-yazma, aritmetik, yurt ve yaşama bilgisi gibi kültür derslerinin yanı sıra tarla ve bahçe tarımı, bahçıvanlık, bağcılık, hayvan yetiştiriciliği, arıcılık vs.. gibi tarım dersleri de veriliyordu. Bu, köy eğitmeni yetiştirme kursları 1946 yılına kadar çeşitli yerlerde açılarak devam etmiş, 8.675 eğitmen yetiştirmiştir²².

Köy Öğretmen Okulları

Eğitmen gönderilemeyecek derecede büyük (nüfusu 400'den fazla) köylere öğretmen yetiştirmek için de, gene Saffet Arıkan'ın girişimleriyle 1937 yılında, biri Amerikalılardan alınma bir kolej binası olan İzmir-Kızıllıçullu'da, öbürü Eskişehir-Mahmudiye hara binalarının bir kısmında iki Köy öğretmen Okulu açıldı²³.

Müfredat programları, yönetmeliği, teşkilât kânunu hazırlanmadan, oradaki öğretim kadrosunun tutumuna bırakılarak açılan bu kurumlardan çok şey bekleniyordu. Bakan, buradan çıkanların yalnız öğretmen yetişmeyeceğini, başarılı olanların devlet liselerinde üniversiteye hazırlanacağını, hattâ Sorbon'a bile gidebileceklerini söylüyordu²⁴.

Bu okulların ilk adı "Köy Eğitim Yurdu" idi. Üç yıllık köy ilkokullarından çıkanlar alınıyor, buralarda beş yıllık ilkokul öğretimi tamamlatıldıktan sonra, üç yıllık bir ortaöğretim veriliyordu. Bu öğretimde genel derslerin yanında bazı zanaatlar ve tarım işleri uygulama tarzında öğretiliyordu. Bu okulların eğitmen yetiştirme bölümleri de vardı ve 1938 yılı başında bu bölüme köylü kızlar ve kadınlar da alınmaya başlanmıştı²⁵.

Bu Köy öğretmen Okulları, daha sonra "Köy Enstitüleri" adı altında gelişmişlerdir. Çünkü Eğitmen kurslarının başarılı olması üzerine, 1937 yılından itibaren, bu kursların bulunduğu yerlerde *köy öğretmen okulları* açılmaya başlandı. Bu okullar, 1940 yılında açılacak *köy enstitülerinin* temelini oluşturacaktı. Roben J. Maaske 1955'te yayınlanan Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor adlı eserinde, bu tarihî süreklilik dolayısıyla, köy enstitülerinin kuruluşunu, köy öğretmen okullarının açılışına dayandıracaktı²⁶.

Orta Dereceli Okullara Öğretmen Yetiştiren Kurumlar

Orta dereceli okullara öğretmen yetiştirmek üzere bir Yüksek Öğretmen Okulu kurulması 1868'de plânlanmış ve 1892'den itibaren sürekli bir öğretmen okulu kurulmuştu. Ama İkinci Meşrûtiyetten sonra Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin üniversitede okuyup okumamaları veya ne kadar okumaları sürekli tartışma konusu oldu.

---

²² age. 105

²³ Öztürk. 154-160

²⁴ MEB. Age. C.II. 277.

²⁵ Ayasbeyoğlu, Nevzat. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi - Kuruluşlar ve Tarihçeler. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1948. 410

²⁶ Maaske, Roben J. Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor, Ankara 1955, s. 5.

İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında İstanbul Erkek Öğretmen Okulunun yüksek kısmı Dârülfünun'a bağlandı ve "Yüksek Muallim Mektebi" adını aldı. Ancak üniversite bu okulu idare edemediği gibi, Bakanlıkla üniversite arasında bir de 'müdür çekişmesi' oldu. Öğrenciler disiplinsizleşti. Okula yalnızca yemek ve yatmak için uğramaya başladılar. Okul yönetimi de Bakanlığın emriyle sert önlemler alarak bazı öğrencileri okuldan atmaya başladı. Daha sonra 7 Haziran 1924'te okulun yönetmeliği, daha sonraki yıllarda ise okuldaki memur ve idarecilerin yönetmeliği, okul öğrencilerinin tatilde yapacakları işlerle ilgili yönerge, dil ve bitirme sınavlarıyla ilgili yönetmelik vs.. çıkarılarak, bu okul sağlam bir şekilde kurulmuş oldu. Okul, ilk mezunlarını 1927 yılında verdi²⁷. 1930'lu yıllarda Yüksek Öğretmen Okulu adını alarak varlığını sürdüren bu okulun nicelik ve nitelik yönünden geliştirilmesi için, önemli adımlar atıldı.

Ortaokullara öğretmen yetiştirmek için de Orta Öğretmen Okulları kurulması 1924'ten itibaren tasarlanmaya başlanmıştı. Okul, 1926 yılında iki yıl öğretim süreli ve yalnız edebiyat şubesinden ibaret olarak Konya'da açıldı. Geçici bir yönetmeliği çıkarıldı. Okul, 1927 yılından itibaren Ankara'ya getirildi ve 1929 yılında da "Gazi Orta Muallim Mektebi" adıyla kendi binasına kavuştu²⁸.

Gene bu dönemde, 1925 yılında lise, ortaokul ve öğretmen okullarına müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla bir "Musiki Muallim Mektebi" ve beden eğitimi öğretmenleri yetiştirmek için de Ankara Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi kurulmuştur²⁹.

Ayrıca 1934-35 öğretim yılında kız sanat ortaokulları ve enstitülerine kız öğretmenler yetiştirmek için Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu; 1937-38 öğretim yılında da Erkek Teknik Öğretmen Okulu kurulmuştur.

Kaynaklar

- Atay, Falih Rifkî. Köy terbiyecileri. Ulus. 19.11.1936; Eğitim Hareketleri. 280-281,1978. 25-26
- Ayasbeyoğlu, Nevzat. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi - Kuruluşlar ve Tarihçeler. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1948.
- Başgöz, İlhan; Wilson, E. Howard. Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk. Ankara: Dost Yayınları,1968.
- Dewey, John. Türkiye Maarifi Hakkında Rapor. İstanbul 1939.
- Duman, Tayyip. Türkiye'de Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirme. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 1991. AKÜ

²⁷ Eşme, İsa. Öğretmen Yetiştirmede 130 Yıllık Bir Sürecin Öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları. Millî Eğitim. 163,2003. <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/160/esme.htm>

²⁸ Öztürk. 176-178, 201-222

Duman, Tayyip. Türkiye'de Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirme. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 1991. 47-50

Cumhuriyetin ilânından 1973 yılına kadar ortaokullara, bu tarihten de 1978 yılına kadar, bu okullarla ilköğretim okulları ikinci kademesinin öğretmen ihtiyacını karşılayan temel kaynak, "üç yıllık eğitim enstitüleri" olmuştu. Bu kurumların ilki de Gazi Orta Muallim Mektebi idi.

²⁹ Öztürk. 173-175, 193-201, 222-226.

- Ergün, Mustafa. Atatürk Devri Türk Eğitimi. Ankara: D.T.C.Fakültesi yay. 1982; Ankara: Ocak yay. 1997 (<http://www.egitim.aku.edu.tr/ata1.htm>)
- Ergün, Mustafa. İkinci Meşrûtiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914). Ankara: Ocak yay. 1996
- Eşme, İsa. Öğretmen Yetiştirmede 130 Yıllık Bir Sürecin Öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları. Milli Eğitim. 163,2003. <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/160/esme.htm>
- Koçer, Hasan Ali. Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi. Ankara 1967.
- Maaske, Roben J. Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor, Ankara 1955
- MEB. Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1946. (3 cilt)
- Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanma&Atatürk Kültür Merkezi. V.Türk Kültürü Kongresi. Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği. (17-21 Aralık 2002).cilt IV. Ankara. 2002
<http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/egitimIV/cemilozturk.htm>
- Öymen, Hıfzırrahman Raşit. Köy Enstitüleri kuruluşlarının tarihi gelişimi. Eğitim Hareketleri. 178-179,1978. 31-32.
- Öymen, Hıfzırrahman Raşit. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri. y.y. 1980.
- Öztürk, Cemil. Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Sistemi. Ankara: TTK yay. 1996.
- Öztürk, Cemil. Türkiye’de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yay. 1998
- Parker, M.M. Türkiye’de İlk Tahsil Hakkında Rapor. İstanbul 1939.
- Tonguç, İsmail Hakkı. Canlandırılacak Köy. İstanbul 1947.
- Yalman, Ahmet Emin. Köye ışık taşıyacak köylüler (öğretmenler). Kültür Bakanlığı Dergisi. 20-21,1937. 140-144.